

ז'פליגא דרבי אלעזר...' יש מפרשים שלרבי אלעזר, מחלוקת חכמים ורבי יהודה אמורה בין בשהחמיץ בין בשלא החמיץ [שאף בשלא החמיץ סוברים חכמים שאם לא נתוסף שלישי בכמות המים שנתן מתחילה – אינו 'יין'. ואם נתוסף שלישי – הרי הוא 'יין' ממש, כמבואר בסוגיא בב"ב צו. וזו היתה ההנחה הפשוטה בתחילת הסוגיא, שלכן הקשו 'מני מתניתין' ולא העמידו בשנתוסף]. לפי זה גם לדברי רבי אלעזר צריך להעמיד משנתנו כרבי יהודה, ואינו ניקח בכסף מעשר אלא בשהחמיץ – כשם שאין מפרישים עליו ממקום אחר אא"כ החמיץ. אבל לחכמים אפילו החמיץ אינו ניקח בכסף מעשר, כאמור (רמב"ן).
 ויש מפרשים שלרבי אלעזר מחלוקתם רק בשלא החמיץ וסופו להחמיץ, אבל כשהחמיץ אפילו לחכמים דינו כיון ומפרישים עליו ממקום אחר. ולפי זה משנתנו כחכמים (רשב"א).

'הכל מודים שאין מפרישין עליו ממקום אחר... דלמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור...' רש"י ותוס' פרשו, שמא אחד מהם יחמיץ בסופו ואחד לא יחמיץ. והרמב"ן פירש אפילו עמדו זמן רב ולא החמיצו אין מפרישים מזה על זה, שמא באחד מהם מעורב יין ובאחד אין מעורב, או בזה יין מועט ובזה הרבה [שאם כפרש"י ותוס', נמצא שרבי אלעזר אמר כסברת רב נחמן, שרק בשהחמיץ בסופו נחשב 'יין'].

(ע"ב) 'משהחמיץ אין משיקו במים...' רש"י ז"ל פרש מדוע אין מועילה לייך השקה במים, כי אין זו 'זריעה' מפני שטעם אינו בטל. ובחדושי ר' מאיר שמחה מדווינסק נתן טעם אחר (וכתב שזה המכוון בפרש"י בנדה יז. ד"ה נטהר); איזוהי 'זריעה' – החזרת הדבר למצבו הראשוני בעודו מחובר. על כן מים שחיבורם הראשון היה 'חיבור נוזלי' פירוש: שמונחים אלו עם אלו ואינם נעשים חלק ממצייאות אחת, שישנם בחלוקה ולא בתלישה – הלכך כשמשיקים מחזירים למצב הראשון 'זורעם'. אבל משקה אחר שהיה מחובר במקורו לאילן 'חיבור חלקי' – כלומר נעשה חלק ממנו והיה טעון תלישה, אין השקתם מחזירתם למצבם הראשון.

פרק שני; דף כז

'איבעית אימא אחד בעוף, ואיבעית אימא ארובו של אחד כמוהו.' ושתיהן אמת, ואין די לכתחילה באחד בעוף, ולא ברוב שנים – בין בעוף בין בבהמה, אלא צריך לשחוט שני הסימנים בין בעוף בין בבהמה (רמב"ן כאן, וכ"כ להלן כט ששתי הלשונות אינן חולקות זו על זו ותרויהו איתנהו; רשב"א. וכע"ז כתב הרא"ש להלכה, שיש להחמיר גם כלשנא קמא, להצריך בעוף שני סימנים. וכן פסק הרמב"ם).

רש"י כאן ושאר ראשונים כתבו שמדרבנן הוא, ומשום גזירה. וכן צדד הרמב"ן בסוף דבריו, שהרי לא מצינו בדאורייתא חילוק בין לכתחילה ודיעבד. ואולם בתחילת דבריו כתב שכך נמסרה ההלכה למשה, לשחוט שנים, אלא שרובו של אחד בעוף ושל שנים בבהמה – ככולן. וע"ע בחדושי הרמב"ן ובר"ן להלן לב.

ומדברי רש"י לעיל כ: משמע שהוא מדאורייתא, וזה שלא כדבריו כאן ובדף כא. ויש שכתבו שרק לענין הצרכת שני הסימנים כתב רש"י דמדרבנן הוא משום גזירה, אבל סימן אחד מצוה מהתורה לשחוט כולו (בית הלוי ח"ב יא, ה–ז [וכתב שם נפ"מ לענין שיעור שהייה בשחיטת העוף]; זכר יצחק מ). עוד כתבו (בזכר"י שם ובחדושי הנצי"ב) לתלות שאלה זו במחלוקת התנאים על מקור דין סימן אחד בעוף, ובה יישבו סתירות דברי רש"י.

ודעת הרי"ף כפי שהבינו הראשונים [ואולם יש בדבריו גרסאות שונות – ע' דמשק אליעזר], שבעוף די בסימן אחד אף

לכתחילה, ופסק כלשנא-בתרא בין לחומרא בין לקולא (וכן מובא במדככי בשם רש"י לעיל ורבנו ברוך. וכן כתב הגרעק"א בחדושו להוכיח מדברי רש"י, וכתב לסייע שיטה זו. והטור (יו"ד כב) הביא את שתי השיטות. וע"ע במובא לעיל כא – מהגרונ"ג גולדברג שליט"א.

'ואימא מזנבו... ואימא מאזנו? – בעינן דם הנפש וליכא...' היה יכול לומר תירוץ זה גם לענין הזנב, אלא שתירץ תירוץ עדיף ממנו, שהרי תירוץ זה דבעינן דם הנפש, נדחה (תוס' הרא"ש).

'אל תקרי ושחט אלא וסחט'. ישנן מלים שהשימוש הרגיל בהן באות סמ"ך, ובמקרא הן מופיעות בשי"ן שמאלית, כגון 'ארוסה' במקום הנאמר בתורה 'מאורשה', ועוד. ואף 'סחיטה' – במקרא כתיב ואשחט אתם אל כוס פרעה.

ובדאי ישנה קירבה ענינית בין שי"ן ימנית לשי"ן שמאלית – שאם לא כן, אי אפשר שללשון הקודש תהיינה שתי אותיות שונות לגמרי וצורה אחת להן.

ומזה בא הדרש ושחט – וסחט, שהשחיטה היא הוצאת הדם כעין סחיטת הפרי.

וראה לדבר: **לא תשחט על חמץ דם זבחי** – משמעות הלשון מורה כאילו שוחטים את הדם, כלומר 'סוחטים' אותו מן הבהמה (עפ"י עלה יונה עמ' קו-קח. והביא דוגמאות מאלפות לדבר [ויש להעיר עוד מנדה יג' שוחטי הילדים – סוחטי]. וכן ציין למנחת שי בצפניה א,ב).

דוגמאות נוספות לדרשות המובססות על החלפת אותיות ממוצא אחד – ע' במובא ביוסף דעת מנחות כז סוטה ג סנהדרין קג.

'וקרא למאי אתא – דלא לשוייה גיסטרא' – שלא יחתוך המפרקת, אפילו דרך הולכה והובאה של הסכין כיון שלדם הוא צריך [שהרי הכתוב מדבר בקדשים], ואילו ישבור המפרקת גורם להבלעת הדם באברים. וכן במקרא שדרש ר' יימר המדבר בחולין ולא בקדשים, מתפרש 'לא לשוייה גיסטרא' – כדי שלא יבליע דם באיברים [כמו שאמרו להלן ק"ג]. השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה – מבליע דם באיברים], והרי זה דם האיברים שפרש ממקומו ונבלע במקום אחר, שאסור (עפ"י הרשב"א בחדושו ובתורת הבית ש"א ב,א).

הנה רש"י בפירוש אחד פרש 'חטהו' – הכשירוהו באכילה וטהרהו. ותמה בתוס' רא"ש לפי זה היכן שמענו שלא יעשה גיסטרא, מי אומר שהכשר אכילתו נעשה בחיתוך הסימנים דוקא.

ואפשר שכוונת רש"י שכיון שהדם נאסר באכילה, אמרה תורה להכשיר הבשר באכילה ע"י הוצאת הדם במעשה השחיטה, וה'חטוי' היינו הוצאת הדם, וכעין הפירוש השני. לא נחלקו שני הפירושים אלא במשמעות המלה 'חטוי' האם לפרשו כנקיון או כהכשר אכילה. (ואולם ראה במובא לעיל יש מהרקנאטי, משמעות אחרת ל'חטהו – טהרהו').

ולפי דברי הרשב"א הנזכרים, מיושבת הדרשה ביותר – ע"י עשיית גיסטרא הלא אינו מכשיר ומטהר את הדם, אדרבה, גורם לו שיבלע באיברים ולא יצא.

והנה לפי הסבר זה מבואר שלדעת רב יימר, אם עשאה גיסטרא אין זו 'שחיטה' שאמרה תורה כיון שלא 'חטא'. וכן הבין הט"ז (יו"ד כד סק"ב) דברי הרשב"א שלא עלתה לו שחיטה כלל. אלא שהקשה הלא הרשב"א עצמו כתב אודות הבלעת דם האברים שמוותר ע"י מליחה [ומח' הראשונים היא להלן ק"ג]? וכתב לבאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ד עח) שלענין זה אכן לא קיימא לן כרב יימר, לומר שזוהי הגדרת השחיטה, הטהרה מן הדם, וכל שעשאו גסטרא אין זו שחיטה. ולכך להלכה יש התר ע"י שיחתוך וימלח.

[אמנם יש להדגיש שלענין הדין אין צורך בהוצאת הדם בפועל, והשחיטה כשרה גם ללא יציאת דם כלל – כדתנן להלן לג.]. ואולם דעת הש"ך (בנקודות הכסף שם) בפירוש דברי הרשב"א שאין איסור אלא ללא מליחה, אבל הועילה השחיטה שאם

ימלח – מותר. ועוד כתב שזה רק בחולין, אבל בקדשים גם בדיעבד אסור ולא תועיל מליחה, שהרי לדם הוא צריך, לזריקה. ובשבת הלוי (שם) תמה הלא בדיעבד אפילו לא קיבל אלא כדי הזאה – כשר, ומדוע הקרבן פסול בגלל בליעת חלק מן הדם באיברים?

ונראה, כיון שלכתחילה יש לקבל כל דמו של פר (כבזבחים כה), הלכך כל שאינו ראוי לקבל כל דמו מצד עצם השחיטה – מעכב, וכדר' זירא דכל שא"ר לבילה בילה מעכבת.

וכן משמע להלן כט. דסלקא דעתין שבקדשים אינה כשרה שחיתת רוב, כיון שלדם הוא צריך – ואעפ"י שודאי יש כדי הזאה. ואמנם לפי האמת כשר אף ברוב, וי"ל שכבר יוצא בזה כל דם הנפש (ע' בהגהות מלא הרועים שם). אלא שעדיין צ"ע ממה שאמרו שם שחכמים מודים בקדשים שצריך לשחוט הורידין, ומשמע שאין יוצא דם הנפש כולו אלא ע"י שחיתת הורידין, ואעפ"י כבדיעבד כשר – א"כ משמע שאין צריך ראוי לכל הדם. וי"ל כיון שראוי לחתוך הורידין מיקרי ראוי. וצ"ב.

ואולם הרא"ה (בדק הבית שם) חולק וסובר שאין חשש איסור דם אלא בדרך שבירה, ולא בחיתוך המפרקת בסכין בשעת השחיטה. ושואמרו 'לא לשוייה גיסטרא' היינו לומר שאין צורך בשחיתת המפרקת, אבל אינו פוסל. [וכן פסק השו"ע]. ומכל מקום כתב הרמ"א שנוהגים איסור באם שחט את המפרקת, ואפילו רק רובה ולא כולה. אבל מצד הדין הרי זו שחיטה כשרה (ע"ש בפוסקים. וע' גם ברמב"ם שחיטה ב, ט). וע' תרומת הדשן (קפו) שדבר פשוט הוא שחייב בכיסוי הדם, אעפ"י שמחמירים לפסול השחיטה].

'הפדר' – תרגם אונקלוס: תרבא, היינו חלב. לדעת הרמב"ן (ויקרא א, ח) אינו שם כללי לחלבים אלא לחלב הדק הפרוס ומבדיל בין הקרביים. 'פדר' – היפוך אותיות 'פרד', שמפריד בין הקרבים העליונים לתחתונים. ואותו חלב ראוי לפורסו ולכסות בו. וכן נהגו חשובי האומות לפרסו על הצלי. וגם אם יהא שם לחלבים כולם, ייקרא כן בעבור שהוא השומן הנפרד מן הבשר. וכן הוא כינויו בפי חכמי הטבע. עד כאן מהרמב"ן ז"ל (וע' ראב"ע שם).

'אין לי אלא נתחים שישנן בכלל הפשטה, מנין לרבות את הראש שכבר הותז'. פירוש, כיון שכבר הותז הראש, כלומר נתתו הסימנים – הרי הוא כבר מנותח ומנותק משאר הבהמה, ואין אני קורא בו והפשיט את העלה ונתת אתה – מפשיט ואחר כך מנתח, שהרי הראש מנותח ועומד בשחיטה [וממילא הראש אינו בדין הפשט] – לכך צריך ריבוי מיוחד, את הראש שגם הוא בכלל עריכה. ומכלל הדברים שמענו שהשחיטה היא בצואר (עפ"י ראשונים).

א. כן נראה בבאר דברי רש"י (ערמב"ן ובחדושי הר"ן). ומה שהביא מזבחים שאין הראש בכלל הפשט – כדי להוכיח שאינו בכלל הפסוק 'הפשיט ונתח'.

ב. בזה באר הגר"א את משנת תמיד (פ"ד) שחיתוך הראש והכרעיים מהגוף נעשה קודם גמר ההפשט, מפני שהראש והכרעיים אינם בכלל הנתחים ואפשר להקדים את חיתוכם להפשט. [מה שנקט שהכרעיים אינם בכלל ההפשט, יתכן משום שאין הדרך בעלמא להסיר העור מהכרעיים, אם מפאת הקושי או משום שאין בו תועלת וכד'].

(ע"ב) 'דגים דלאו בני שחיטה נינהו, מנלן?' – פירוש, מדוע אין להקישם לבהמה, כמו שהקשנו עוף.

ולכך אין צורך בלימוד מיוחד לחגבים, שאינם טעונים שחיטה – שהרי אין כל מקור בתורה להטעינם (עפ"י תוס' הרא"ש וחדושי הרשב"א).

וברשב"א הביא מבעל הלכות ומהרמב"ם מקור לכך מאסף החסיל', והקשה הלא בסוגיא אמרו שאין ללמוד אלא מאסיפה שנאמרה לענין שחיטה. וע' 'דמשק אליעזר' ו'אהל משה' בישוב דברי הרמב"ם. וראה עוד בראשונים להלן טו.

'מן המים נבראו, ולמה הביאן אל האדם – לקרות להן שם' – אבל הדגים, לא מצינו שהביאם לאדם לקרוא להם שם. ואכן כמדומה שאין שמות לדגים בלשון הקדש בכל המקרא, מלבד התנינים הגדולים, שאינם בכלל דגים בבריאה (שמעתי. וע' בפרוש בעל הטורים (שמיני יא, ח): 'לא הזכיר בדגים שמות, לפי שמכוסים מבני אדם אין להם שמות'. ואולם התוס' (סו: ד"ה כל) כתבו לצדד בזה, אם אדם קרא שמות לדגים אם לאו. שוב העירני אבי מורי זצ"ל לדברי הרד"ק (בבראשית ב, ט): 'ולא זכר דגי הים כי לא יתכן לפי הטבע שנתן בהם האל – שיבוא לפני האדם, כי אין חיותם כי אם במים וכשיצאים מן המים ימותו, גם אין להם כלי ההליכה אלא כלי השיטה. והשמות שיקראו לדגי הים הוא שם מוסכם מצדי הדגים לפיכך שמותם משתנים לפי שנוי המקומות'. בענין בריאה מן האדמה ומן המים – ע' בחדושי אגדות מהרש"א ובתורת חיים, ע"ד הדרוש.

'אמר רב יהודה משום ר' יצחק בן פנחס: אין שחיטה לעוף מן התורה... מיתבי... תא שמע...' – הנה הגמרא מקשה מכמה ברייתות להוכיח שיש שחיטה לעוף מן התורה. וצריך באור מדוע לא הביאו הברייתא דלעיל שמפורש בה שהעוף בשחיטה – 'זאת תורת הבהמה והעוף... לומר לך מה בהמה בשחיטה אף עוף בשחיטה'. (ואם משום שר' אליעזר שם דרש באופן אחר, ואפשר שבזה נחלק – אם כן מה מקשה מכל אותן ברייתות, הלא כבר ידענו שהדבר שנוי במחלוקת תנאים). אלא שכבר כתבו הראשונים (ערש"י ורמב"ן כאן ובתוס' לעיל כ.), שזה שאמרו 'אין שחיטה לעוף מן התורה' היינו לומר שנחירה ועיקור כשרים [יש שיטות הפוסלות בעיקור], וכל שכן שהייה חלדה הגרמה ודרסה אינן פוסלות, אבל לעולם אינו מותר אלא כשמת מן הצואר, בקנה או בוושט. ועל כרחנו לומר שמקור לדין זה הוא מהקש העוף לבהמה. ואם כן, יש לפרש שזו כוונת התנא בברייתא דלעיל, שהוקש לבהמה לומר שצריך 'שחיטה' – היינו חיתוך או עיקור סימנים. ולזה קורא התנא 'שחיטה', וכעין שאמרו בסמוך 'בחירתו זו היא שחיטתו' (עפ"י צל"ח. ע"ש אריכות רבה בכמה אנפין).

'תא שמע, השוחט וצריך לדם – חייב לכסות. כיצד הוא עושה? או נותרו או עוקרו. מאי לאו בעוף...' – משום שכתוב בלשון זכר, ואם מדבר בחיה, היה לו לומר 'נותרה או עוקרה'. ומתוך 'לא בחיה' וכך הכוונה, כיצד הוא עושה – למה שהוא שוחט – נותרו או עוקרו (עפ"י תוס' הרא"ש וחדושי הרשב"א).

ומרש"י נראה שפרש באופן שונה, שהכרח המקשה היה משום שסבר שאין שימוש בדם חיה אלא בעוף. (כ"פ באמרי בינה. וע"ע בחדושי הנצי"ב). אמנם משמע מרש"י להלן (ד"ה מאן) שלפי המסקנא שהדבר תלוי במחלוקת תנאים, ברייתא זו מתפרשת בעוף וסוברת יש שחיטה לעוף מה"ת. (ומהרש"א העיר על דבריו. ובהגהות ר"א ליפמן מאמסטרדם, הגיה לשון רש"י). ויתכן שפרש כן מפני לשון זכר, שרהיטתו מורה על עוף. וכ"כ בראש-יוסף ובאהל-משה).

– מבואר בגמרא שאם אין שחיטה לעוף מן התורה, הנוחר את העוף – חייב בכיסוי. ואף על פי שמדרבנן הלא אסור באכילה, ואינה שחיטה כשרה, כיון שמן התורה די בנחירה, הרי זו 'שחיטתו' המחייבת בכיסוי הדם מן התורה.

ואולם אפשר שזה רק למאן דאמר 'שחיטה שאינה ראויה (לאכילה) – שמה שחיטה', אבל לר' שמעון הסובר שכל שחיטה שאינה מתרת באכילה אינה נחשבת 'שחיטה', יש מקום לומר שגם אם אין ראוי לאכילה רק מדרבנן – אין זו שחיטה ראויה, ופטור מכיסוי. (ובזה מיושבים דברי הרמב"ם שפסק חולין שנשחטו בעזרה – לאו דאורייתא, ומכל מקום פטור מכיסוי הדם, כיון שעכ"פ אין זו שחיטה ראויה). (עפ"י חדושי הגר"ח על הש"ס. וצ"ע מהסוגיא להלן פה: שמבואר כן אף למ"ד שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה.

וכבר האריכו רבות האחרונים בענין דבר שאינו ראוי מדרבנן אם נחשב 'ראוי' מדאורייתא. וע"ע במובא בב"ק עא ובב"ב פא ובמנחות קא).

'ככתבם וכלשונם'

'זביחה זו האמורה בתורה סתם, צריך לפרש אותה ולידע באי זה מקום מן הבהמה שוחטין, וכמה שיעור השחיטה, ובאי זה דבר שוחטין, ומתי שוחטין, והיכן שוחטין, וכיצד שוחטין, ומה הן הדברים המפסידין את השחיטה, ומי הוא השוחט. ועל כל הדברים האלו צונו בתורה ואמר וזבחת מבקרך וגו' כאשר צויתך ואכלת בשעריך וגו' – שכל הדברים האלו על פה צוה בהן כשאר תורה שבעל פה שהיא הנקראת 'מצוה' כמו שביארנו בתחלת חבור זה'.

(מתוך הל' שחיטה להרמב"ם א,ד)

*

'נתבקשתי להשמייע דעתי על הדרשות התמוהות בעיני הלומדים, בתחילת פרק שני של מסכת חולין. טרם הגיעה הגמרא למסקנא שמהלכה למשה מסיני הוא שיודעים ששחיטה מן הצואר, רצו ללמוד כך בדרשות מהמלים 'ושחט' או 'וזבחת'...

... ואמוראי בבל בדרשותיהם בדרך אחרת הלכו.

הרי ידועה המחלוקת שבין המדקדקים הראשונים, דונש בן לברט ומנחם בן סרוק, אם שורש המלה העברית הוא בן שתי אותיות או בן שלוש כדעת המדקדקים היום. [ומן הראוי להראות לבעלי תלמוד והלכה של ימינו שנוהגים לזלזל ולהזניח דברים שכאלה, ודרשות חז"ל בכלל – שלא אחר מאיש התלמוד וההלכה כרבנו תם, כתב חיבור – ועוד: בחרוזים – לחוות דעתו במחלוקת בין המדקדקים הנ"ל, ראה בספר תשובות דונש בן לברט, לונדון – עדינגבורג, תרמ"ו]. והנה בכמה מלים רואים שעיקר מובנה הכללי של מלה יוצא משתי אותיות היסוד, והשלישית משנה ומגוונת את שימוש המלה בפרטיות.

הרב ש"ר הירש ור' אהרן מרקוס ב'ברזילי' הביאו ראיות לכך. למשל, המפריד בין רעים, והמפרך קליפת אגוז, והמפרק משא מעל חמור, והמפרר לחם לפירורים, או פורס לפרוסות, והפורט פרטי הכלל או סלע לפרוסות, והפורם בגדיו, והפורץ גדר, והפורש מן הציבור, והעובר לערים פרזות, והפורע ראש האשה – כולם כמו המפר ברית או המפר קשר של נדר (בלי אות שלישית) מובן אחד להם, הם עושים מעשה הפרדה מיחידה שהיתה מחוברת, אלא ששפת לשון הקודש מצאה מלה מיוחדת לכל מיני הפרה וסוגיה; מניתי כאן אחת-עשרה גיוונים.

ויש להוסיף: פרא, פרה, פרי, פרף, פרץ, פרק, פרש – ענין כולם חלוקה, התפשטות והתפורות.

וכן משורש 'רע' מסתעפים כל מיני דברים רעים, יהיה זה רעב או רעם או רעש או רעל או רעידה וכנהנה וכנהנה. וכן חמימות, בלב: המרחם והחומל והמנחם, ובפועל: חמרמרו מעי, חמוץ, לחם האפוי, ופחם הלוחט, או קרירות (קר, קרח, קרם, קרש), או המשותף בגזר, גזם, גזז, גזע-גדע, ואף גזל מרעהו בכלל, ועוד.

[וכן: גדר, חדר, נדר, סדר, עדר, מד(ו)ר – כל אלו קשורים לתיחום ומסגרת. מאידך 'בדר' [ואולי גם 'שדר'] מורים

על פעולה הפכית, כידוע שיש משמעויות הפוכות באותו השורש. העירני על כך הרי"ד ויזר שליט"א.
 וכעת אפשר להבין שאמוראי בבל – לפי ההוה-אמינא ולא לפי המסקנא – בדקו המלים שחט
 וחבב שמובנן הריגה, אם על פי שתי אותיות שלהן אפשר להכיר לאיזו קבוצת מלים הן שייכות
 כדי לקבוע צורת ההריגה ומקומה, ומצאו: ממקום ששח ושוחח, או ממקום שזב וזבחים או
 ממקום שמוציא קול וסחים שיחה, והבינו כך את דברי רבי ישמעאל, עד שעזבו ההוה-אמינא
 ובאו למסקנא שלא בדרך זו למדו אלא שהלכה למשה מסיני היא.
 ואם קצת ירווח בהערות אלו, אשמח, ואף אם לא, מותר לי לנסות להסביר את דרשות חז"ל
 באופן זה, ושמא ילמדו מדרך פירושו להבין דבריהם אף במקומות אחרים' (מתוך 'עלה' יונה' להר"י
 מרצבך זצ"ל, עמ' קו ואילך – פורסם ב'המעין' תמוז תש"מ).

דף כח

'מיתיבי, שחט את הושט... ואילו שחיטה בגרירת לא קתני?' – כלומר, היה לו לומר: שחט אחד
 מהסימנים ואחר כך נשמת השני וכו' – מכך שלא שנה כן, משמע שנקט וושט דוקא. (תורת חיים. וע"ע
 בתדושי הר"ן).

**'את שמע, שחט חצי גרירת ושהה כדי שחיטה אחרת, וגמר – שחיטתו כשרה. מאי לאו בעוף ומאי
 גמרה – גמרה לגרירת' – הגרירת היינו הקנה – והרי מועילה שחיטת הקנה, וקשה על רב אדא.
 (פשוט)**

**(ע"ב) 'רבי יהודה אומר: עד שישחוט את הוורדין' – בצואר העוף (כמו בצואר האדם), ישנם ארבעה
 כלי דם גדולים; שנים מהם פנימיים, הסמוכים לסימנים, אחד מכאן ואחד מכאן, שהדם מקלח
 בהם בחזקה מן הלב אל הראש, (והם הנקראים כיום 'עורקים'). ועוד שנים חיצוניים, הסמוכים לעור,
 שבהם הדם חוזר אל הלב, ואותם כלי דם, מלאים בדם גם לאחר השחיטה, כיון שהדם זורם בהם
 באיטיות.**

מדברי הרמב"ם (בפירוש המשנה, שכתב שהם 'גידים דופקים' – כלומר בהם מורגש דופק הלב) משמע
 שה'ורדין' שדיבר ר' יהודה, הם אותם ה'עורקים', בהם הדם מקלח ויוצא בחזקה בשעת חיתוכם, (וכן
 משמע קצת מדברי רש"י במשנה. וכן נראה מבואר לכאורה ממה שאמרו בגמרא שהורידים סמוכים לוושט יותר מלקנה –
 ואילו היתה הכוונה לחיצוניים, כמדומה שאינם סמוכים יותר לוושט).

ואולם יש שפרשו שהכוונה לאותם ורידים חיצוניים, שבהם חוזר הדם אל הלב. (ע' במובא בפתחי תשובה
 כב, א ובדרכי תשובה סה, ו). ויש אומרים שהכוונה על הכל, וצריך לחתוך את כל ארבעת כלי הדם. ואולם
 בתוספתא מפורש בדברי ר' יהודה 'שני ורידין'. (עפ"י שיחת חולין, עמ' עד. ע"ש פירוט הדעות השונות).

**'אמר רב חסדא: לא אמר רבי יהודה אלא בעוף, הואיל וצולוהו כולו כאחד, אבל בהמה כיון דמנתחה
 אבר אבר – לא צריך' – ואם בא לצלות הבהמה כולה כאחת, כעין פסחים – כתבו הראשונים (רמב"ן,
 רשב"א ועוד), נוהג בה מנהג העוף, כלומר ישחוט את הוורדין, והרי היא כשרה לצלי.
 מאידך, השוחט עוף ובדעתו לצלותו חתיכות חתיכות, אעפ"כ צריך לשחוט הוורדין, כיון שדרכו
 לצלותו כאחד, חוששים שמא יימלך ויצלנו לא חיתוך. (רשב"א)**

יש אומרים להלכה שיכולה למאן אפילו אחר הבאת שתי שערות, אם לא בעל (ע' בישוב הדבר עם סתם מתני' בשו"ת אבני נזר אה"ע שמו, 1).
הקטנה אינה חולצת (איש כתוב בפרשה, והוקשה אשה לאיש), שלא כנערה ובוגרת. [לדעת תנאים אחרת, אף הקטנה חולצת (רבי ישמעאל ברבי יוסי – יבמות קה): ולפי זה יש חליצה במקום מיאון].

ג. תוקעים בכניסת שבת ויום טוב, כדי להבדיל את העם ממלאכה. ומבדילים ביציאת שבת או יו"ט. וברכת ההבדלה אחת בין בשבת בין ביו"ט.

יום טוב הסמוך לשבת מלפניו; תוקעים (להבדיל העם ממלאכת אוכל נפש) ולא מבדילים. לדברי רב יהודה תוקע ומריע מתוך תקיעה. ולדברי רב אסי תוקע ומריע בנשימה אחת – בניגוד לתקיעה בשאר ערבי שבתות שתוקע ומריע בנפרד.

יו"ט הסמוך לשבת מאחוריו; מבדילים ולא תוקעים. כיצד מבדילים? – המבדיל בין קדש לקדש. רבי דוסא אומר: בין קודש חמור לקודש הקל. ואין הלכה כרבי דוסא. ודוקא בחתימתה משנה, אבל פותה כרגיל בכל הבדלה 'המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך...'. כן אמרו רב יהודה ורב נחמן. רב ששת בריה דרב אידי אמר: אף בפתיחה. ואין הלכה כמותו.

נמצא, מקום שיש תקיעה אין הבדלה וכל מקום שיש הבדלה אין תקיעה.

א. טעה במוצאי יום טוב וסיים 'המבדיל בין קדש לחול' – לא יצא, שהרי זה משנה ממשטבע שטבעו

חכמים בברכות. כן נקט בספר שמירת שבת כהלכתה כדין פשוט. ודעת הגר"ע יוסף

שליט"א שיצא (כן רשום אצלי על פי שיעורו בתשרי תש"ג. וצ"ב).

ב. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת – לא היו תוקעים (ע"ע בשבת קיד).

פרק שני; דף כז

מח. א. כמה מהסימנים (= קנה וושט) צריך לשחוט בעוף ובבהמה, לכתחילה ובדיעבד – מהתורה ומדרבנן?

ב. מנין לשחיטה שהיא מן הצואר?

ג. מהו המקור לדיני שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור?

א. השוחט רוב סימן אחד בעוף, וכן רוב מכל סימן וסימן בסימני הבהמה – שחיטתו כשרה. שחט חצי סימן בעוף או חצי משני הסימנים, וכן סימן וחצי בבהמה – שחיטתו פסולה.

מבואר בגמרא לפי אפשרות אחת שלכתחילה יש לשחוט שני סימנים בעוף. ולפי אפשרות אחרת – יש לשחוט לכתחילה בעוף ובבהמה את שני הסימנים במלואם, ואין להסתפק ברובם.

א. רש"י ועוד ראשונים מפרשים שהדין שלכתחילה – מדרבנן, גזרה שמא לא ישחוט רוב הסימן. ויש אומרים מדאורייתא (ערמב"ן, רש"י כ: ובמפרשים).

ב. נחלקו הראשונים האם הלכה כשתי הלשונות גם יחד, ויש לשחוט בעוף ובבהמה שני סימנים שלמים, או הלכה כלשנא בתרא ודי בעוף בסימן אחד אף לכתחילה.

ג. נחלקו תנאים האם יש שחיטה לעוף מן התורה, או מדרבנן – כדלהלן. ופרשו ראשונים שלדברי הכל צריך עכ"פ חיתוך הסימנים בצואר מהתורה (ולענין עיקור סימנים – מחלוקת ראשונים).

ב. בתחילה דרשו החכמים כמה דרשות שהשחיטה בצואר (רב כהנא: ושחט – ממקום ששח חטהו; רב יימר: וזבחת – ממקום שזב חתהו; תנדבר"י: ושחט – וסחט). והקשו על כך והסיקו שהלכה למשה מסיני היא, ומן הכתובים הללו יש לדרוש שלא יעשה 'גיסטרא'.

פרש"י: שלא יחתוך המפרקת לשתיים, אלא הסימנים בלבד [י"מ שאם חתך המפרקת אסור משום דם האברים שפירש ולא יצא. ויש מכשירים על ידי מליחה. ויש שפרשו 'שלא יעשה גיסטרא' – שאין צורך בכך אבל כשר]. לשון אחרת פרש"י: ללמד שלא ידרוס (וע' בחדושי הנצי"ב להלן ל:).

ויש מפרשים (עתוס' ועוד) שאף כי הלמ"מ היא שהשחיטה במקום צואר, הדרשות באות ללמד שהיא מהגרונ ולא מהעורף.

והובאו בגמרא שתי דרשות תנאים ששחיטה מן הצואר: מכך שיצא הראש מכלל הנתחים, משמע שדינו להינתק [ע"י חיתוך סימנים] כבר בשחיטה, ולכך הוצרך הכתוב לריבוי מיוחד שהראש בכלל עריכת האברים על המזבח (רבי חייא); זאת תורת הבהמה והעוף – מה עוף הכשרו מן הצואר (- במליקת קדשים), אף בהמה [ונתמעט מראשו שרק העוף הכשרו מול העורף, ולא בהמה].

ג. שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור – הלכה למשה מסיני שהן פוסלות בשחיטה. הדריסה, לפי לשון אחת ברש"י, נלמדת מדרשת הכתוב ושחט או זבחת – שלא יעשו גסטרא, וכנ"ל. וכמה ראשונים חולקים. ויש אומרים שאסמכתא בעלמא היא (ע' חדושי הרשב"א; גליון הש"ס לעיל ד.).

יש מהראשונים שכתב מקור לפסול הגרמה מזבחת – ממקום שזב כל הדם דהיינו הסימנים, חתכהו, וכשמגרים אין שוחט בסימנים (ראב"ן רט. ונראה לפי"ז שההלכה באה לומר שהחיתוך בסימנים ולא בלב, אבל יציאה ממקום הסימנים פסולה מקרא).

ויש צד לומר נפקותא בדבר; אם הוא לימוד מן הכתוב 'ושחט', הרי כשדרס אין זו שחיטה כלל ויש בו 'עשה' דאינו זכות, אבל אם הלמ"מ הוא, יש מקום לומר שיש כאן שם זביחה, אלא שההלכה פוסלת (ע' בזה בהרחבה בשו"ת בית זבול ח"א ו). וכן אפשר שיש נפקותא לענין פסול טריפות בקרבנות – ע' חת"ס יו"ד עב).

מט. מדוע יצאו הראש והפדר מכלל שאר הנתחים שבקרבן?

הראש והפדר נכתבו בפירוש, מפני הצורך בלימוד מיוחד לראש לעריכה כיון שאינו בכלל והפשיט... ונתח... שהרי כבר הותו בשחיטה ואינו טעון הפשט וניתוח נוסף. והפדר נכתב ללמד שחופה בו בית השחיטה, דרך כבוד של מעלה. ונכתב שוב ראשו ופדרו ללמד שאלו קודמים לכל הנתחים. הקדימה בהעלאה על המזבח, אבל לאחר שמעלה מסיר הפדר מהראש ומקטירו מאוחר לנתחים (עפ"י מרומי שדה).

ג. א. מנין שאין שחיטה לדגים?

ב. ממה נבראו החיות, העופות והדגים?

א. הצאן ובקר ישחט להם... אם כל דגי הים יאסף להם... – שינה ללשון אסיפה ללמד שאין הדגים טעונים שחיטה.

יש שכתבו שאין לאכול דגים שמתו מאליהם (ע' במצוין בספר שלמי שמעון).